

LİSANS DÜZEYİNDE MUHASEBE EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ TUTUMLARININ BELİRLENMESİ*

Dr. Öğr. Üyesi Ulukan BÜYÜKARIKAN^a
Öğr. Gör. Cengiz ERYILMAZ^b

Ampirik Araştırma
(Empirical Research)

*Muhasebe ve Vergi
Uygulamaları Dergisi
Mart 2021; 14 (1): 73-99*

ÖZ

İnsan ilişkilerinin evrensel bir anayasası olan etik; evrensel ahlaki değerleri, doğru-yanlış ya da iyi-kötü olarak sınıflandırılmasını hedefleyen ve insan davranışlarını bu çerçevede değerlendiren felsefi bir kavramı ifade etmektedir. Bu yönüyle etik; tüm evrende genel geçer bir yasa ortaya koymak adına, ütopyik bir yargı modeli oluşturmayı amaçlamış ve bu model muhasebe mesleğinde de kendine yer edinmiştir. Çalışmada gelecekte muhasebe mesleğini yapacak öğrencilerin muhasebe meslek etik değerlerini belirlemek için 86 öğrenciye anket uygulaması yapılmıştır. İki bölümden oluşan anketin demografik özellikleri için tanımlayıcı istatistiksel analiz yapılmıştır. Diğer bölüme ise faktör analizi ile öğrencilerin etik farkındalıklarının alt faktörleri belirlenmiştir. Ayrıca alt faktörler ile demografik özellikler arasındaki anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ölçek yüksek derecede güvenilirdir. Mükelleflerin çıkarları ve mesleki çıkarlar olmak üzere iki alt faktör elde edilmiştir. Bu faktörler toplam varyansın yaklaşık %63'ünü açıklamaktadır. Alt faktörler ile cinsiyet, öğretim türü, burs alma durumu ve lise türü arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunmamıştır.

Anahtar Sözcükler: Mesleki Etik, Muhasebe Meslek Etiği, Mükellef Çıkarları, Mesleki Çıkarlar.

JEL Kodları: M40, M49.

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Büyükarıkan, U., Eryılmaz, C. (2021). Lisans Düzeyinde Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Mesleki Tutumlarının Belirlenmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 14 (1), 73-99.

* Makalenin gönderim tarihi: 09.04.2020; Kabul tarihi: 05.06.2020, iThenticate benzerlik oranı %10

^a Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bolvadin Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, ulukan@aku.edu.tr
ORCID: [0000-0002-1539-7157](https://orcid.org/0000-0002-1539-7157).

^b Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bolvadin Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, ceryilmaz@aku.edu.tr
ORCID: [0000-0003-1815-3235](https://orcid.org/0000-0003-1815-3235).

DETERMINATION OF VOCATIONAL ATTITUDES OF STUDENTS WHO RECEIVE ACCOUNTING EDUCATION

ABSTRACT

Ethics, a universal constitution of human relations; universal moral values represent a philosophical concept that aims to be classified as right-wrong or good-bad and evaluates human behavior within this framework. In this aspect, ethics; it aimed to create a utopian judicial model in order to establish a general law in the whole universe, and this model also took its place in the accounting profession. In the study, 86 students were questioned to determine the professional ethics of the accounting profession. In the study, 86 students were questioned to determine the professional ethics of the accounting profession who will do the accounting profession in the future. Descriptive statistical analysis was made for the demographic characteristics of the questionnaire consisting of two parts. In the other section, sub-factors of students' ethical awareness were determined by factor analysis. In addition, significant differences were determined between sub-factors and demographic features. According to the results obtained from the study, the scale is highly reliable. Two sub-factors were obtained, namely the interests of taxpayers and professional interests. These factors explain about 63% of the total variance. No significant differences were found between the sub-factors and gender, education type, scholarship status and high school type at the level of $p < 0.05$.

Keywords: Business Ethics, Accounting Ethics, Pecuniary Benefit of Taxpayer's, Occupational Benefits.

JEL Codes: M40, M49.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Ethics is a philosophical structure that is develops depending on the socio-cultural, socioeconomic and legal structures in a country. Professional ethics, on the other hand is a set of rules that express what is right and what is wrong, in other words, what is right or wrong in a business life (Çiçek et al., 2013:1). In professional ethics, it is necessary to act by considering the social benefit in the execution of the profession (Erol Fidan and Subaşı, 2014: 112). Professional ethical behaviours; It contributes to the economy, economic and political stability, community interests and consequently to all countries of the world (İşgüden and Çabuk, 2006: 61-64).

In addition to their technical expertise and knowledge, professional accountants play a key role between taxpayers and the tax office. They fulfil this role within the framework of professional knowledge, experience and ethical rules (Bilen and Yılmaz, 2014: 58).

But all in Turkey as well as in the world of professional accountants, there are the opinions of "The best accountant is the accountant who pays the least tax to the state" for the taxpayers as it plays an intermediary role between the taxpayers and the tax office. Therefore, taxpayers constitute a pressure group for accountants to deviate from professional ethics. This

situation has been the subject of many academic studies on professional accounting ethics and has also paved way for the emergence of discussions about the trust in the profession. Especially, the financial scandals that have occurred in recent years show that this situation is still hot. As a matter of fact, it is an indicator of this situation in academic studies on financial manipulations.

To realize financial information security as a requirement of social responsibility principle in financial data in accounting professional ethics; take measures against financial fraud, increase financial success, activate early warning systems against financial crises, improve earning quality, improving the quality of financial information, use resources effectively by increasing financial efficiency, directing investors to the right investments with the help of created financial maps (financial reports). This serves both indirect and direct determining of financial needs of businesses accurately and facilitating the provision of fund deficits from external sources. Based on these requirements, the main aim of the study is; To raise awareness about the effect of accounting professional ethics, which is an important factor in professional accounting education on student attitudes and behaviours and the second stage is to determine whether they are in a dilemma by focusing on ethical issues. The study was conducted in order to determine the factors that affect students' ethical decision-making skills in a possible ethical dilemma that may arise from this aspect. As a matter of fact, it is thought that the outputs obtained from the study may be beneficial in determining the problems related to professional ethics in accounting education and creating solution models for them in order to avoid financial problems in the future.

Therefore, the students of the Accounting department at the undergraduate level were taken into consideration in the study. A well-structures questionnaire consists of two parts namely; demographic characteristics and Attitudes towards the Accounting Profession was administered to the students who accepted and participated in the research. Descriptive analysis was done in order to obtained results and the results of demographic features was presented in a frequency table. The analysis of the attitudes was measured to obtain the reliability of scale and then the factor analysis was also performed and used to classify the scale itself. Correlation analysis was used to determine the relationship between factors obtained from the scale. However, Kruskal Wallis and Mann-Whitney U tests were used to determine whether there was a significant difference between factors load and demographic characteristics.

Literature on Research

Stanga and Turpen (1991) in their study on senior accounting students; The students stated that they will display an ethical attitude when faced with an

ethical dilemma and that there are significant differences according to gender. Kerr and Smith (1995) stated that students believe that ethics is an important issue in the field of accounting and the lack of ethics harms the accountancy profession. Noël and Geyer (2007) mentioned that according to the research conducted in France, the place of ethics in education is insufficient. They suggested that educational institutions should be encouraged to integrate more ethics lessons into their programs. Cohen et al. (2011) conducted a study to determine the opinions of university students and accounting professionals on ethical issues. When the differences in the ethical decision-making processes of individuals were examined; Ethics education does not have a significant effect on raising awareness on ethical issues, they stated that awareness measures were strong predictors of intention. Ho and Lin (2011) identified ethical decision-making awareness of accounting students from different cultures in USA and Taiwan. According to the impact of intercultural differences; ethical awareness among accounting students, they found that there were significant differences in ethical development and ethical intention. Ağyar et al. (2012) disclosed that the demographic characteristics of the students who studied at the departments of accounting and tax practices applied at the vocational school of Akdeniz University was effective on ethical behaviour. Furthermore, they found that the students taking courses on professional ethics showed a higher rate of participation in judgments regarding professional accounting ethics. They alleged that it is a necessity to give more space to the courses related to accounting ethics while developing the curriculum programs. Akın and Özdaşlı (2014), in their study conducted in the province of Burdur, asserted that the students who received accounting education stated that the professionals who practice the accounting professionally think that the principles of honesty and transparency were more violated. Pillalamarri (2014) investigated the effect of students' ethical decision-making skills on the ethical dilemma that emerged as a result of the detection of financial fraud by using Kohlberg's cognitive moral development theory in Denmark. When examining the interaction between reasoning skills of students dealing with issues related to fraud and the context of the dilemma; He explicitly stated that reasoning skills and dilemma context significantly affect ethical decision making. Chaplais et al. (2016) in their study applied to groups who took the ethics course in the Accounting Control and Auditing Master's program at universities in France and who did not receive training; they found that students who took the course of ethics were able to integrate the different ethical concepts presented to them and developed more complex reasoning skills. Yalçın (2019) researched how accounting students perceive Union of Chambers of Certified Public Accountants Turkey (TÜRMOB) ethical code and their attitudes towards basic ethical values. He further stated, business or

commerce high school graduates are more conscious about ethical values and as their education progresses, their ethical awareness also increases.

Method of The Research

Within the framework of accounting professional ethics rules, it can be expressed as a positive reflection of the ethical components of this profession on the financial information and the quality of the service provided. However, improving the quality of service provided within the framework of professional ethics rules, the waste of resources and time is prevented (İşgüden & Çabuk, 2006). Therefore, taking professional ethics in education will contribute to the multi-dimensional thinking of the members.

The aim of the study is to determine the level of professional awareness of the students who are at the entrance stage of accounting professional ethics.

The 2018-2019 academic year calendar as used for the study case and 86 students of level 300 and 400 were the sample group employed for the at Afyon Kocatepe University Bolvadin School of Applied Sciences in the Accounting Department.

Primary data obtained from the survey conducted was used for the study. A well-structured questionnaire used in the study consists of two parts. The first part of the questionnaire deals with the demographic characteristics of the students. The first part consists of features or information such as gender, educational status, age and type of high school attended or graduated. The second part, on the other hand consists of 5 Likert propositions or scales about Attitudes Regarding the Accounting Profession and contain 35 questions. The choices range from 1 to 5 as "I strongly disagree" to "I strongly agree". The questionnaires were analysed using the SPSS 23 statistical program for analysis. The descriptive statistics was employed to analyse the demographic characteristics of the students presented in the frequency table. The effect of ethical behaviours in accounting was measured with the scale factor analysis of Attitudes towards Accounting Profession. Factors with a factor load above 0.50 was selected. Moreover, Spearman's rho correlation analysis, one of the non-parametric tests was used to analyse the relationships between the factors and the obtained factors.

According to the Kolmogorov-Smirnova normality test, the p value was found to be 0.000. In this case, the answers given to the proposition do not show a normal distribution. Therefore, Kruskal Wallis and Mann-Whitney U tests was used in the analysis of professional ethical attitudes. The obtained factors factor was combined using regression and sub-factors were obtained. Kruskal Wallis and Mann-Whitney U tests was conducted to examine whether there is a significant difference between sub-factors and

attitudes towards the accounting profession according to students' demographic characteristics.

The Cronbach Alpha coefficient method was used to determine the reliability of the scale. The Cronbach Alpha coefficient was found to be 0.901. Since the Cronbach's Alpha coefficient is between 0.80 and 1.00 then the scale is considered to be highly reliable.

The hypotheses used in determining the purpose of the research depend on;

H1: There is a significant difference between gender and ethical awareness in the accounting profession.

H2: There is a significant difference between the type of education and the ethical awareness in the accounting profession.

H3: There is a significant difference between the scholarship status and the ethical awareness in the accounting profession.

H4: There is a significant difference between high school type graduated and ethical awareness in the accounting profession.

Findings of The Research

The demographic characteristics of the 86 surveyed students; 43.00% were male and female were 57.00%. The ages range of the students was between 21 and 31 years old and 55.80% of the student graduated from business high school. Additionally, 74.40% of the students receive scholarships and their average monthly expenditure ranges between TL300.00 and TL2000.00. The total variance of the factor analysis of the propositions obtained from the scale was 63.314% and the Kaiser-Meyer-Olkin Scale Validity was found to be 0.840. Two factors were obtained according to the factor analysis result. The first factor is about the interests of the taxpayers and consists of five factors. Factor loadings vary between 0.836 and 0.706. It explains about 36% of the total variance. However, the "interest of taxpayers" factor has been found to be highly reliable, with a reliability level of 0.863. The second factor is related to professional interests and includes four factors and it can be said to be a very reliable factor with an alpha value of 0.762. Factor loadings are between 0.784 and 0.562. It explains 27.616% of the total variance.

Results of factor factors are given according to Spearman's rho correlation relationship. The factors were analysed at 1% and 5% significance level. Taxpayers' interests factors; M29, M26, M30, M23 and M22. Professional interests factors were M20, M4, M28 and M17. There was no significant difference between the factors of interest of the taxpayers, "I will do whatever is necessary for the taxpayer to pay less tax by taking advantage of the gaps in the law (M30)" and one of the professional interests factors, "If

there is no criminal sanctions, it is not important to apply official procedures (M20)" ($p = 0.059$).

Conclusion

To realize financial information security as a requirement of social responsibility principle in financial data in accounting professional ethics, take measures against financial fraud, increase financial success, activate early warning systems against financial crises, improve earning quality, improving the quality of financial information, use resources effectively by increasing financial efficiency, guiding investors to the right investments with the help of created financial maps (financial reports). This serves as both indirect and direct determining of financial needs of businesses accurately and facilitating the provision of fund deficits from external sources.

Based on these demand, the student attitude of professional accounting ethics, which is an important factor in professional accounting education and determining the effect on behaviour and it was determined that the outputs obtained may be useful in determining the problems related to professional ethics in accounting education and forming solution models for them in order to avoid financial problems in the future. A well-structured questionnaire was administered to 86 students to examine the attitudes towards the accounting profession applied in the Accounting Department of Afyon Kocatepe University Bolvadin School of Applied Sciences. The questionnaire included two parts; demographic characteristics and professional ethical attitudes. The scale consists of 35 questions and the Cronbach's Alpha coefficient of the scale was found to be 0.901. Therefore, it can be said that the scale is highly reliable.

Two factors related to professional ethics were obtained, namely "taxpayers' interest" and "professional interests" interests. Approximately, it explains 63% of the total variance and Kaiser-Meyer-Olkin Scale Validity was determined as 0.840. It has been determined that the "interest of the taxpayers" factor has a reliability level of 0.863 and the factor of "professional interests" is highly reliable with an alpha value of 0.762. The taxpayers' interest factor includes five factors and the professional interest factor includes four factors. Also, the relationship of nine factors was determined by Spearman's rho correlation analysis.

There was no significant difference between the factor of interest of the taxpayers, "I will do whatever is necessary for the taxpayer to pay less tax by taking advantage of the deficits in the law (M30)" and the factor of Professional interests "If there were no criminal sanctions, it is not important to apply official procedures (M20)" ($p = 0.059$).

However, there are significant relationships between other factors at the significance level of $p < 0.01$.

The factors that professional accountants may be in dilemma regarding ethics can be classified as; culture, income, age, educational level, taxpayer, fear of losing taxpayer (Kutlu, 2008: 166). When the awareness of the students who will practice the accounting profession in the future is examined, it can be said that the decision-making mechanisms of the students vary according to the situation with the presence of two factors, taxpayers and professional interests. This situation constitutes the basis of the factors that adversely affect the accounting professional ethics and the members of the profession remain between the public and the taxpayer. However, about the accounting students included in the research; It can be stated that they do not adopt the issue of accounting professional ethics because they have a tendency to stretch the deficits in the law and the sanctions in the legal procedure. It is thought that this situation is due to the fact that culture, family, social environment, socio-economic factors and therefore the pragmatism movement is a common view among students rather than the fact that professional ethics is a course given at the university. On the other hand, it has been determined that there are some sanctions for acting contrary to professional accounting ethics, it is natural to be clear in every law and students do not have enough information about what consequences they can cause when misused. As a matter of fact, at the beginning of the introductory meetings regarding the school for accounting students; Providing information about the basic concepts, principles and values of accounting, accounting and financial reporting standards and quality and assurance standards in auditing will be very useful in terms of adopting what the student will be in the accounting departments and what he / she should do and not do. If the evaluations of professional ethics are not reflected in the first meeting for students, it will not only create a very difficult situation to adopt, but it may trigger the formation of future financial difficulties, manipulations, mistakes or tricks. Integrating value-based ethical principles into accounting education will enable a more holistic and effective path in achieving the intended goals in the accounting profession (Chang, 2009).

Furthermore, if the professional accountants do not comply with ethical principles, it can be said that this situation will be disrupted among their colleagues due to the deficiencies in their sense of responsibility (İşgüden and Çabuk, 2006: 61-64).

Sub-factors were determined by combining the obtained factor loads with the help of regression analysis. These sub-factors were used for hypothesis testing. Four hypotheses were determined depending on the purpose of the study. H1, H2 and H3 hypotheses were analysed with Mann-Whitney U test and H4 hypothesis was analysed with Kruskal-Wallis test. "H1: There is a

significant difference between gender and ethical awareness in the accounting profession." "H2: There is a significant difference between the type of education and the ethical awareness in the accounting profession." "H3: There is a significant difference between the scholarship status and the ethical awareness in the accounting profession." and "H4: There is a significant difference between the type of high school attended and the ethical awareness in the accounting profession." Hypotheses were rejected at the $p > 0.05$ significance level. Stanga and Turpen (1991) declared that there are significant differences according to gender in the ethical dilemma of students. Simga-Mugan et al. (2007) mentioned in their study that ethical sensitivity varies according to gender and the status of the participant. Thao (2017) found that there is a significant relationship between ethical decision making and gender. Sarı Özgün and Sarıtaş (2019) affirmed that the variables affecting the perception of ethics are education level and gender. In the study, no difference was found between gender and ethical factors at a significance level of $p < 0.05$.

Yalçın (2019) articulated that students who graduated from Commerce or Business High School are more conscious about ethical values. Per the analysis performed in the study, no significant difference was found between high school graduated type and ethical values.

1. GİRİŞ

Etik, ülkelerdeki sosyokültürel, sosyoekonomik ve hukuki yapılara bağlı olarak gelişim gösteren felsefi bir yapıdır. Meslek etiği ise iş hayatında neyin doğru neyin yanlış olduğunu diğer bir deyişle hangi şekilde yapılmasının doğru veya yanlış olduğunu ifade eden kurallar bütünüdür (Çiçek vd., 2013, s. 1). Meslek etiğinde, mesleğin yürütülmesinde toplumsal faydanın düşünülerek hareket edilmesi gerekmektedir (Erol Fidan ve Subaşı, 2014, s. 112). Mesleki etiğe uygun davranışlar; ekonomiye, ekonomik ve siyasi istikrara, toplum çıkarlarına ve dolayısıyla tüm dünya ülkelerine katkıda bulunmaktadır (İşgüden ve Çabuk, 2006, ss. 61-64).

Muhasebe meslek mensupları, teknik uzmanlığın ve bilgilerinin yanı sıra, vergi mükellefleri ile vergi dairesi arasında kilit rol oynamaktadırlar. Bu rolü mesleki bilgi, deneyim ve etik kurallar çerçevesinde gerçekleştirmektedirler (Bilen ve Yılmaz, 2014, s. 58). Ancak tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de muhasebe meslek mensuplarının, vergi mükellefleri ve vergi dairesi arasında bir aracı rolü oynaması nedeniyle mükellefler açısından “En iyi muhasebeci, devlete en az vergi ödeten muhasebecidir” düşünceleri yer almaktadır. Dolayısıyla mükellefler, muhasebecilerin mesleki etikten sapmaları için bir baskı grubunu oluşturmaktadır. Bu durum muhasebe meslek etiğiyle ilgili pek çok akademik çalışmaya da konu olmuş ve mesleğe olan güvenle ilgili tartışmaların ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Özellikle son yıllarda meydana gelen finansal skandallar, bu durumun halen sıcaklığını koruduğunu göstermektedir. Nitekim finansal manipülasyonlarla ilgili yapılan akademik çalışmalar da bu durumun bir göstergesidir.

Muhasebe meslek etiği kavramı; finansal bilgi kullanıcılarının, finansal bilgiler hakkında yargıda bulunmalarını ve finansal konularda karar vermelerine yardımcı olacak bilgilerin; açık, anlaşılır, ihtiyaca uygun, önemli, karşılaştırılabilir, zamanında sunulmuş ve güvenilir nitelikte olmasını ifade etmektedir. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants - IFAC) ve Amerika Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants - AICPA) kurumları tarafından ortaya konulan ilkeler ile meslek etiğinin gelişmesine, yaygınlaşmasına ve uygulanabilir duruma kavuşmasına önemli katkılar sağlanmıştır. Türkiye’de ise Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) tarafından meslek etiğinde gerekli düzenlemeler yapılarak muhasebe meslek etiğinin yasal zemini oluşturulmuştur (Özkan ve Hacıhasanoğlu, 2012, ss. 37-38). Muhasebe mesleğinde etik olarak bir dengenin kurulabilmesi ve gerçekleştirilebilmesi adına, uluslararası muhasebe ve raporlama standartları ile bağımsız denetim standartları ortaya konulmuştur. Bu standartlarla birlikte meslekte kalitenin ve verimliliğin artırılması hedeflenmiştir. Mesleki etik, meslek mensubuna yüklenen bazı

sorumlulukların yerine getirilmesini sağlamak üzere konulan; kanun, ilke ve standartların devletin, toplumun, mükelleflerin, kreditorlerin ve ilgili üçüncü kişilerin çıkarlarını koruyacak şekilde dürüst bir şekilde yürütülmesini ifade etmektedir (İşgüden ve Çabuk, 2006, ss. 61-64).

Muhasebe meslek etiğinin hedefi; mesleğin gereğini yerine getirirken hukuka, ilkelere ve standartlara uygun olan davranışların sergilenmesi ve evrensel etik değerlerine uygun bir biçimde muhasebenin gereklerinin ortaya konulmasıdır (Kısakürek ve Alpan, 2010, s. 226). Ayrıca Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin (SMMM), Yeminli Mali Müşavirlerin (YMM), Bağımsız Denetçilerin (BD) ve diğer muhasebe mesleğini yürütenlerin; dürüstlük, mesleki yeterlilik, mesleki özen, sır saklama, reklam yasağı, bağımsızlık, tarafsızlık ve sosyal sorumluluk gibi prensiplere uygun olarak finansal tabloların hazırlanması ve bu ilkelere uygun olarak mesleğini icra etmeleri önemlidir (Daştan, 2009, s. 285; Kaya ve Yanık, 2011, s. 294).

Muhasebe meslek etiğinin öğrenimi ile etiksel alışkanlıkların kazandırılması, muhasebe meslek hayatına katkılar sağlanması açısından oldukça önemlidir (Ünsal, 2009). Dolayısıyla muhasebe meslek etiği algısına yönelik olarak; meslek etiği eğitiminin oldukça önemli olduğu, bu konuda eksiklikler bulunduğu ve tüm toplumlar açısından kilit bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu noktadan hareketle meslek etiğine ilişkin farkındalığın artırılması bir gerekliliktir (Daştan vd., 2015).

Muhasebe meslek etiğinin benimsenebilmesi ve etik yönelimlerin ve muhakeme çözümlerinin yapılabilmesi açısından muhasebe eğitimi alan öğrencilere yönelik yapılacak öğrenme alıştırmaları; öğrencileri etik konular hakkında tartışmaya dâhil etmek için olası bir yöntemi açıklamaya olanak sunmaktadır. Böylece etik konuların, profesyonellik ve etik yönelimlerin bireysel farklılıklarının tanınmasına odaklanılabilmektedir. Bu öğrenme çalışmasının amacı, heterojen etik yönelimli gruplar arasında etik ikilemlerin tartışılmasını ve çözümlenmesini teşvik etmektir. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk olarak, “Etik Durum Anketi” öğrencileri etik yönelimlerine göre sınıflandırma aracı olarak tanıtılır. İkinci olarak, etik bir ikilemi neyin oluşturduğunun değerlendirilmesi açıklanmaktadır. Üçüncüsü, profesyonellik kavramının etik karar vermeyi nasıl etkilediği tartışılmaktadır. Dördüncüsü, öğrencileri heterojen etik yönelimli gruplara ayırarak, etik vinyetlerin canlı tartışmasını teşvik etmelidir. Bu öğrenme alıştırmalarının tamamlanması, öğrencileri etik karar vermeyi etkileyen çeşitli faktörlerden haberdar etmeli ve etik sorunları farklı etik yönelimleri olan öğrencilerle tartışma fırsatı vermelidir. Öğrenme alıştırmaları, neredeyse her üst düzey lisans muhasebesi dersindeki eğitmenlere öğrencileri muhasebe durumlarında etik karar verme süreciyle tanıştırmak için büyük esneklik sunar. Öğrencilerin dersten önce hazırlanması gerekli olmamalıdır. Öğrenme hedefleri şunları içermektedir (Radtke, 2004):

Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi

1. Öğrencilerin muhasebe durumlarında etik karar vermenin önemini anlamalarına yardımcı olmak.
2. Öğrencilerin hem etik bir konuyu tanımanın önemini hem de etik konuların tanınmasında onlara yardımcı olacak önemli bir faktörü anlamalarına yardımcı olmak.
3. Öğrencilerin profesyonelliklerin etik karar verme üzerindeki etkisini anlamalarına yardımcı olmak.
4. Etik karar verme yaklaşımları açısından öğrencilerin kendi etik yönelimlerini anlamalarına yardımcı olmak.
5. Öğrencilerin başkalarının farklı etik yönelimlere sahip olabileceğini anlamalarına yardımcı olmak ve öğrencilere bir grup konsensüs görüşüne ulaşmak için farklı etik yönelimlerle çalışma fırsatı sunmak.

Muhasebe meslek etiği finansal verilerde sosyal sorumluluk ilkesinin bir gereği olarak finansal bilgi güvenliğini gerçekleştirmek, finansal hilelere karşı önlemler almak, finansal başarıyı artırmak, finansal krizlere karşı erken uyarı sistemlerine işlerlik kazandırmak, kazanç kalitesini artırmak, finansal bilgi kalitesini artırmak, finansal verimliliği artırarak kaynakları etkin kullanmak, oluşturulan finansal haritalar (finansal raporlar) yardımıyla yatırımcıları doğru yatırımlara yönlendirmek, işletmelerin finansal ihtiyaçlarını doğru bir biçimde belirleyerek fon açıklarının işletme dışı kaynaklardan sağlanmasını kolaylaştırmak gibi görevlere gerek dolaylı gerekse doğrudan hizmet etmektedir. Bu gereklerden hareketle çalışmanın ana konusu; muhasebe meslek eğitiminde önemli bir etken olan muhasebe meslek etiğinin öğrenci tutum ve davranışları üzerindeki etkisi hakkında farkındalık yaratmak ve ikinci aşamada onların etik konular üzerinde yoğunlaşarak ikilemde olup olmadıklarını belirlemektir. Çalışma bu yönüyle ortaya çıkabilecek olası bir etik ikilemde öğrencilerin etik karar verme becerilerine etkisi olan etkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Nitekim çalışmadan elde edilen çıktıların gelecekte finansal sıkıntıların yaşanmaması için muhasebe eğitiminde meslek etiğine ilişkin sıkıntıların belirlenerek bunlara yönelik çözüm modellerinin oluşmasında yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Dolayısıyla çalışmada lisans düzeyinde eğitim veren Muhasebe bölümü öğrencileri ele alınmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilere demografik özellikler ve Muhasebe Mesleğine İlişkin Tutumlar'a ilişkin iki bölümden oluşan anket uygulanmıştır. Demografik özelliklerin frekans analizi yapılarak tanımlayıcı istatistiki sonuçları elde edilmiştir. Tutumların analizi için ölçeğin güvenilirliği ölçülmüş daha sonra faktör analizi ile ölçeğin kendi içerisinde sınıflandırılması sağlanmıştır. Ölçekten elde edilen faktör etmenleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi için korelasyon analizi yapılmıştır. Ayrıca faktör yükleri ile demografik özellikler arasında anlamlı farklılık olup olmadığının belirlenmesi için Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatür özeti muhasebe mesleğini icra edenler ile muhasebe eğitimi alanlar olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır.

2.1. Muhasebe Mesleğini İcra Edenler

Ergün ve Gül (2005) Balıkesir ilindeki meslek mensuplarının etik ilkelere önem verdiğini tespit etmişlerdir. Çukacı (2006) İzmir ilindeki muhasebe mensuplarına uyguladığı çalışmada; muhasebe meslek etiğinin meslek mensupları tarafından benimsenmesinin, yaş ve deneyim gibi etkenler arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığını tespit etmiştir. Ayrıca muhasebecilerin sorumluluklarının fazla ve finansal işlemlerin karışık olması nedeniyle etik hareketlerinin kısıtlandığını ifade etmiştir. Kirik (2007) Afyon ilindeki çalışmada, meslek mensuplarının eğitim düzeyleri ile tecrübelerinin, muhasebede yapılan hata, hile ve mesleğin etiksel boyutunda etkili olduğunu belirtmiştir. Simga-Mugan vd. (2007) çeşitli kişilerin çıkarları söz konusu olduğunda etik ikilemler ortaya çıktığını ve paydaşların çatışması etik duyarlılığın çıkarlarını bireylerin, işletmelerin veya toplumun belirli bir etik ikileminden etkilendiğini belirtmişlerdir. Etik duyarlılığın ise cinsiyete ve katılımcının durumuna göre değişiklik gösterdiğini ifade etmişlerdir. Marques ve Azevedo-Pereira (2009) Portekizli YMM (Yeminli Mali Müşavir) mesleki faaliyetlerinde ortaya çıkabilecek etik nitelikteki sorunlara ilişkin tutumlarını belirlemişlerdir. Etik ile ilgili kararların etik ideolojilerine göre önemli ölçüde farklılık göstermediği ve etik ideolojinin etik kararlarında önemli bir belirleyici olmadığını belirtmişlerdir. Yıldız (2010) SMMM'lere uyguladığı çalışmada muhasebe meslek mensuplarının %97'sinin etik konusunu önemsediklerini ve etik eğitimin gerekliliğine inandıklarını belirtmiştir. Ayrıca etik dışı davranışlara yönelten birinci derecede baskı grubunun mükellefler olduğunu tespit etmiştir. Kısakürek ve Alpan (2010) muhasebe mensuplarına uyguladığı çalışmada mesleki etik konusundaki farkındalıklarını incelemişlerdir. Mesleki etik kurallarına uyulmasında “cezaî ve vicdani yaptırımların” etkili olduğu, etik dışı davranma nedenleri arasında “meslek mensubunun ahlaki zayıflığı” fikirlerinin olduğunu tespit etmişlerdir. Çiçek vd. (2013) Kırklareli'nde yapılan araştırmada muhasebe meslek mensuplarının %98,4'ünün meslek etiği kurallarını bildiğini ve etik kurallara uygun davrandığını belirtmişlerdir. % 80,7'si meslek hayatında etik çatışmalar yaşadığını belirtmişler ve kültürel çevre ile ilgili değerler %62,9, dini inançlar %25,8 ve mükellef kaybetme endişesini taşıyanların %25,8'ini oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Daştan vd. (2015) Trabzon ilindeki çalışmada faaliyette bulunan muhasebe meslek mensuplarının etik farkındalık düzeylerinde, cinsiyet, eğitim düzeyi ve mesleki deneyim açısından farklılıkların olduğunu tespit etmişlerdir. Kızıl vd. (2015) Yalova ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarının, muhasebe etik algı düzeyi ve meslek etiğine bakış açılarıyla ilgili çalışma yapmışlardır. Muhasebe mensuplarının genel olarak etik ve

meslek etiği kavramlarına duyarsız kalmadıklarını ve kendilerini bu konularda sürekli geliştirmeye arzulu olduklarını tespit etmişlerdir. Thao (2017) Tayvan'da muhasebe alanındaki ahlaki yoğunluk ile etik karar verme arasındaki ilişkiyi belirlemiştir. Ahlaki yoğunluk ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve deneyim, etik karar verme ile demografik etkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Zhatkin vd. (2017) Ukrayna'daki muhasebecilerin mesleki muhasebe etiği hakkında etik kurallara bağlılıklarının farkındalıklarını belirlemiştir. Buna göre muhasebeciler arasında etik kurallara uyumun düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Türegün (2018) İstanbul'daki yeminli mali müşavirler üzerine yaptığı çalışmada, etik bir sorun veya finansal raporların şeffaflığı hakkında karar vermede; etik farkındalık düzeyinden etkilenildiğini belirtmiştir. Sarı Özgün ve Sarıtaş (2019) muhasebe meslek mensuplarına etik dışı davranışa sebep olan etmenlerin belirlenmesi için anket yapmışlardır. Etik algısını etkileyen değişkenlerin mesleki unvan, yaş, eğitim düzeyi, defter sayısı ve cinsiyet; etik algısını etkilemeyen değişkenin ise meslek mensubuna ait aylık ortalama gelir düzeyi olduğunu belirtmişlerdir. Çıtak ve Baskan (2020) Kırıkkale'de muhasebe mensuplarına uygulanan çalışmada elektronik dönüşümün muhasebe meslek etiğindeki etkisini ölçmüşlerdir. Çalışmaya katılanların %56'sı e-dönüşüm uygulamalarının meslek etiğini etkileyeceğini, %72'sinin e-dönüşüm uygulamasının mesleki özeni destekleyeceğini, %56'sı e-dönüşüm uygulamalarında çalışanların altyapı eksikliğinin muhasebe meslek etik davranışını etkilediğini, %55'i ise çalışanlara e-dönüşümle ilgili eğitim verilmemesinin muhasebe meslek etiği anlayışını etkilediğini ifade etmişlerdir. Tayyar vd. (2020) Uşak ilindeki meslek mensuplarının sorgulayıcı ve özgüvenli olma olasılığındaki artış ya da azalışın muhasebe meslek etiği davranışlarıyla aynı yönde ilerlediğini belirlemiştir.

2.2.Muhasebe Eğitimi Alanlar

Stanga ve Turpen (1991) son sınıf muhasebe öğrencilerine uyguladığı çalışmada; öğrencilerin etik ikilem ile karşılaştıklarında etik tavır sergileyeceklerini ve bunun cinsiyete göre anlamlı farklılıklar içerdiğini belirtmişlerdir. Kerr ve Smith (1995) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin etiğin muhasebe alanında önemli bir konu olduğuna ve etiğin eksikliğinin muhasebecilik mesleğine zarar verdiğine inandıklarını belirtmişlerdir. Noël ve Geyer (2007) Fransa'da yapılan araştırmaya göre etiğin eğitimdeki yerinin yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Eğitim kurumlarının programlarına daha fazla etik dersinin entegre etmeye teşvik edilmesi önerisinde bulunmuşlardır. Cohen vd. (2011) üniversite öğrencileri ve muhasebe uzmanlarına etik konulardaki düşüncelerini belirlemek için çalışma yapmışlardır. Bireylerin etik karar alma süreçlerindeki farklılıkları incelendiğinde; etik eğitimlerinin etik konularla ilgili farkındalıkları artırmada önemli bir etkisinin bulunmadığını, farkındalık önlemlerinin ise

niyetin güçlü yordayıcısı olduğunu belirtmişlerdir. Ho ve Lin (2011) tarafından yapılan çalışmada ABD ve Tayvan'da farklı kültürlerdeki muhasebe öğrencilerinin etik karar alma farkındalıkları belirlenmiştir. Kültürlerarası farklılıkların etkisine göre; muhasebe öğrencileri arasında etik farkındalık, etik gelişim ve etik niyet açısından önemli farklılıkların olduğunu tespit etmişlerdir. Ağyar vd. (2012) Akdeniz Üniversitesi'nde meslek yüksek okulunda uygulanan, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü'nde öğrenim almış öğrencilerin demografik özelliklerinin etik davranışlarda etkili olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca meslek etiği ile ilgili ders alan öğrencilerin, muhasebe mesleği etiği ile ilgili yargılara daha yüksek oranda katılım gösterdiğini tespit etmişlerdir. Müfredat programları geliştirilirken muhasebe etiği ile ilgili derslere daha fazla yer verilmesinin bir gereklilik olduğunu belirtmişlerdir. Akın ve Özdaşlı (2014) Burdur ilinde yaptıkları çalışmada muhasebe eğitimi alan öğrencilerin, muhasebe mesleğini icra eden meslek mensupları tarafından dürüstlük ve şeffaflık ilkelerinin daha fazla ihlal edildiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Pillalamarri (2014) Danimarka'da Kohlberg'in bilişsel ahlaki gelişim teorisini kullanarak finansal sahtekarlık tespitinin sonucunda ortaya çıkan etik ikilemde öğrencilerin etik karar verme becerilerinin etkisini incelemiştir. Sahtecilikle ilgili konularla ilgilenen öğrencilerin, akıl yürütme becerisi ile ikilem bağlamı arasındaki etkileşimi incelendiğinde; akıl yürütme becerisinin ve ikilem bağlamının etik karar vermeyi önemli ölçüde etkilediği belirtilmiştir. Chaplais vd. (2016) Fransa'da üniversitelerde Muhasebe Kontrol ve Denetim Yüksek Lisans programında etik dersini alanlar ile eğitim almayan gruplara uygulanan çalışmada; etik dersini alan öğrencilerin kendilerine sunulan farklı etik kavramlarını bütünleştirebildiklerini ve daha karmaşık akıl yürütme becerilerini geliştirdiklerini tespit etmişlerdir. Yalçın (2019) Muhasebe Bölümü öğrencilerinin TÜRMOB etik yönetmeliğini nasıl algıladıklarını ve temel etik değerler konusundaki tutumlarını araştırmıştır. Ticaret lisesi mezunu öğrencilerin etik değerler konusunda daha bilinçli oldukları ve öğrencilerin eğitim aşamaları ilerledikçe etik bilinçlerinin arttığını belirtmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Muhasebe meslek etiği kurallar çerçevesinde bu mesleğe ilişkin etik bileşenlerinin finansal bilgi ve verilen hizmetin kalitesine olumlu olarak yansımaları şeklinde ifade edilebilir. Mesleki etik kuralları çerçevesinde verilen hizmet kalitesinin iyileştirilmesinin yanı sıra kaynak ve zaman israfının da önüne geçilebilmesini sağlamaktadır (İşgüden ve Çabuk, 2006). Bu yüzden meslek etiğinin eğitim hayatında ders olarak alınması, meslek mensuplarının çok boyutlu düşünebilmesine katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın amacı, meslek hayatına giriş aşamasında olan öğrencilerin muhasebe meslek etiği açısından farkındalık düzeylerinin belirlenmesidir.

3.2.Araştırmanın Kapsamı

2018-2019 eğitim öğretim döneminde Afyon Kocatepe Üniversitesi Bolvadin Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Muhasebe Bölümü'nde okuyan 3. ve 4.sınıf'taki 86 öğrenci gönüllülük esasına göre çalışmaya dâhil edilmiştir.

3.3.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın verileri anket yöntemiyle elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümü öğrencilerin demografik özelliklerini içermektedir. Bu özellikler cinsiyet, öğrenim durumları, yaş, lise türü gibi bilgilerden oluşmaktadır. İkinci bölüm ise Muhasebe Mesleğine İlişkin Tutumlara yönelik olan 5'li likert önermelerden oluşmakta ve 35 soru bulunmaktadır. Önermeler "Kesinlikle katılmıyorum" ile "Tamamen katılıyorum" şeklinde 1'den 5'e kadar sıralanmıştır. Anketlerin analizi için SPSS 23 istatistik programı kullanılmıştır.

Ankete katılan öğrencilerin demografik özellikleri için frekans testi ile tanımlayıcı istatistiki değerleri verilmiştir. Muhasebe Mesleğine İlişkin Tutumlara ait ölçek faktör analizi ile muhasebedeki etik davranışların etkisi ölçülmüştür. Faktör yükü 0,50'nin üstünde olan etmenler seçilmiştir. Ayrıca elde edilen faktörlerin etmenleri arasındaki ilişkilerinin çözümlenmesinde ise parametrik olmayan testlerden Spearman's rho korelasyon analizi kullanılmıştır.

Kolmogorov-Smirnova normallik testine göre p değeri 0.000 olarak bulunmuştur. Bu durumda önermeye verilen cevaplar normal dağılım göstermemektedir. Bu yüzden meslek etiği tutumlarının analizinde Kruskal Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır. Elde edilen faktör etmenleri regresyon kullanılarak birleştirilmiş ve alt faktörler elde edilmiştir. Alt faktörler ile öğrencilerin demografik özelliklerine göre muhasebe mesleğine karşı tutumlar arasında anlamlı fark olup olmadığı belirlenmiştir.

3.4.Güvenirlilik Analizi

Ölçeğin güvenilirliğini tespit etmek için Cronbach Alfa katsayısı yöntemi kullanılmıştır. Cronbach Alfa katsayısı 0,901 olarak bulunmuştur. Cronbach's Alpha katsayısı 0,80 ile 1,00 arasında olduğundan ölçek yüksek derecede güvenilir olarak kabul edilmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Güvenirlik Analizi Testi

Cronbach's Alpha	Etmen sayısı
0,901	35

3.5. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacına bağlı olarak belirlenen hipotezler;

H1: Cinsiyet ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık vardır.

H2: Öğrenim türü ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık vardır.

H3: Burs alma durumu ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık vardır.

H4: Lise türü ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık vardır.

4.ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Ankete Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Ankete katılan 86 öğrencinin demografik özellikleri Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre; öğrencilerin %43,00’i erkek, %57,00’i kız, %65,10’u 1.öğretim iken %34,90’ı ikinci öğretimdir. Katılımcı öğrenciler, 21 ile 31 yaş aralığındadır ve %55,80’i ticaret lisesi mezunudur. Ayrıca öğrencilerin %74,40’ı burs almakta ve aylık harcama miktarları 300,00 TL ile 2000,00 TL arasındadır.

Tablo 2: Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Özellikler	Gruplar	N	Yüzde (%)	En az-En çok	S.D.
Cinsiyet	Erkek	37	43,00		
	Kız	49	57,00		
Öğretim Türü	1.öğretim	56	65,10		
	2.Öğretim	30	34,90		
Yaş				21-31	1,36
Lise Türü	Ticaret	48	55,80		
	Genel	7	8,10		
	Anadolu	10	11,60		
	Meslek	11	12,80		
	İmam hatip	7	8,10		
	Diğer	3	3,50		
Burs alma durumu	Evet	64	74,40		
	Hayır	22	25,60		
Harcama miktarı				300,00-2000,00	360,25

4.2.Muhasebe Meslek Etiği Analizleri

Tablo 3'te ölçekten elde edilen önermelerin faktör analizi verilmiştir. Toplam varyans %63,314'tür ve Kaiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği 0,840 olarak bulunmuştur. Faktör analizi sonucuna göre iki faktör elde edilmiştir.

Birinci faktör mükelleflerin çıkarları ile ilgili olup beş etmeden oluşmaktadır. Faktör yükleri 0,836 ile 0,706 arasında değişmektedir. Toplam varyansın yaklaşık %36'sını açıklamaktadır. Ayrıca "mükelleflerin çıkarı" faktörünün 0,863 güvenilirlik seviyesiyle yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

İkinci faktör ise mesleki çıkarlar ile ilgili olup dört etmeni içerisinde barındırmaktadır ve 0,762 alfa değeri ile oldukça güvenilir bir faktör olduğu söylenebilir. Faktör yükleri 0,784 ile 0,562 arasındadır. Toplam varyansın %27.616'ını açıklamaktadır.

Tablo 3: Muhasebe Meslek Etiği Faktör Analizi

Faktör Adı	Etmen	Faktör Yükleri	Varyansın açıklama oranı (%)	Güvenirlilik
Faktör 1	Kanunda bazı açıklar varsa bunu mükellefimin yararına kullanmakta sakınca yoktur (M29)	0,836	35,698	0,863
	Mükellef kaybetmektense, kanunun esnekliklerinden yararlanmak hoş görülebilir (M26)	0,824		
	Kanundaki açıklardan yararlanarak mükellefin daha az vergi vermesi için gerekeni yaparım (M30)	0,752		
	Yasal boşlukları mükellefin yararına kullanmakta sakınca yoktur (M23)	0,721		
	Yasaların yetersiz kaldığı durumlarda mükellefin lehine davranılabilir (M22)	0,706		
Faktör 2	Cezai yaptırımlar olmasaydı resmi prosedürleri de uygulamanın bir önemi yoktur (M20)	0,784	27,616	0,762
	Mükelleflerin ticari bilgilerini sır gibi saklamak gereksiz bir çabadır (M4)	0,783		
	Mükellef kazanmak için tarifinin altında ücret alabilirim (M28)	0,762		
	Mükellef kaybetmemek adına bazen kamu çıkarlarını göz ardı etmek gerekebilir (M17)	0,562		
Toplam			63,314	
Kaiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği			0,840	
Bartlett Küresellik Testi		Ki kare	329,177	
p değeri			0,000	

Tablo 4’te faktör etmenlerinin Spearman’s rho korelasyon ilişkisine göre sonuçları verilmiştir. Etmenler %1 ve %5 önem düzeyinde incelenmiştir.

Mükelleflerin çıkarları etmenleri; M29, M26, M30, M23 ve M22’dir. Mesleki çıkarların etmenleri ise M20, M4, M28 ve M17’dir.

Mükelleflerin çıkarı etmenlerinden “Kanundaki açıklardan yararlanarak mükellefin daha az vergi vermesi için gerekeni yaparım (M30)” ile mesleki çıkarlar etmenlerinden “Cezai yaptırımlar olmasaydı resmi prosedürleri de uygulamanın bir önemi yoktur (M20)” arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p=0,059$).

Tablo 4: Faktör Analizi Etmenlerinin Spearman's Rho Korelasyon Analizi

Etmen	M4	M17	M20	M22	M23	M28	M29	M30
M4	1	,341**	,579**	,342**	,439**	,519**	,347**	,333**
M17		1	,383**	,369**	,424**	,472**	,451**	,317**
M20			1	,338**	,427**	,382**	,267*	0,204
M22				1	,664**	,358**	,647**	,440**
M23					1	,433**	,662**	,507**
M28						1	,412**	,292**
M29							1	,623**
M30								1
** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).								
* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).								

4.3.Hipotez Testleri

Mann-Whitney U analizine göre meslek etiğinin Faktör 1 “mükelleflerin çıkarı” ve Faktör 2 “mesleki çıkar” ile cinsiyet, öğrenim türü ve burs alma durumlarıyla olan ilişkiler Tablo 5’te incelenmiştir.

Cinsiyet Mann-Whitney U testi sonucuna göre $p=0,068$ ve $p=0,098$ olarak bulunmuştur. H1 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Diğer bir ifadeyle ankete katılan öğrencilerin cinsiyet ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenim türü için Faktör 1’de $p=0,111$ ve Faktör 2’de $p=0,277$ elde edilmiştir. H2 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık göstermediği için reddedilmiştir.

H3 hipotezi için Mann-Whitney U testi sonucu $p=0,573$ olarak bulunmuştur. Burs alma durumu ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık olmadığı için hipotez reddedilmiştir.

Tablo 5: Muhasebe Meslek Etiği Alt Faktörlerinin Ölçme Araçlarına Göre Mann-Whitney U Analizi

Ölçme Araçları	Faktör	Gruplar	Sıra ortalaması	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)
Cinsiyet	Faktör 1	Erkek	49,16	697	1922	-1,827	0,068
		Kız	39,22				
	Faktör 2	Erkek	48,62	717	1942	-1,653	0,098
		Kız	39,63				
Öğrenim Türü	Faktör 1	1.ogretim	40,36	664	2260	-1,595	0,111
		2.ogretim	49,37				
	Faktör 2	1.ogretim	41,36	720	2316	-1,087	0,277
		2.ogretim	47,5				
Burs alma durumu	Faktör 1	Evet	42,61	647	2727	-0,564	0,573
		Hayır	46,09				
	Faktör 2	Evet	42,61	647	2727	-0,564	0,573
		Hayır	46,09				
**p<0.01 *p<0.05							

Faktör analizi sonucu elde edilen iki alt faktörün lise türüne göre Kruskal-Wallis testi analizi Tablo 6'da görülmektedir.

Lise türü ile alt faktörler arasında $p<0,05$ değerine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Diğer bir deyişle, lise türü ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık yoktur. H4 hipotezi reddedilir.

Tablo 6: Alt Faktörlerin Kruskal- Wallis Testi Sonuçları

Alt Faktörler	Lise türü	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	P
Faktör 1	Ticaret	48	39,02	7,059	0,216
	Genel	7	58,29		
	Anadolu	10	39,9		
	Meslek	11	45,18		
	İmam hatip	7	58,29		
	Diğer	3	52		
Faktör 2	Ticaret	48	41,33	7,924	0,16
	Genel	7	43,43		
	Anadolu	10	45,7		
	Meslek	11	50		
	İmam hatip	7	58		
	Diğer	3	13,33		

5. SONUÇ

Muhasebe meslek etiği finansal verilerde sosyal sorumluluk ilkesinin bir gereği olarak finansal bilgi güvenliğini gerçekleştirmek, finansal hilelere karşı önlemler almak, finansal başarıyı artırmak, finansal krizlere karşı erken uyarı sistemlerine işlerlik kazandırmak, kazanç kalitesini artırmak, finansal bilgi kalitesini artırmak, finansal verimliliği artırarak kaynakları etkin kullanmak, oluşturulan finansal haritalar (finansal raporlar) yardımıyla yatırımcıları doğru yatırımlara yönlendirmek, işletmelerin finansal ihtiyaçlarını doğru bir biçimde belirleyerek fon açıklarının işletme dışı kaynaklardan karşılanmasını kolaylaştırmak gibi görevlere gerek dolaylı gerekse doğrudan hizmet etmektedir.

Bu gereklerden hareketle çalışmada muhasebe meslek eğitiminde önemli bir etken olan muhasebe meslek etiğinin öğrenci tutum ve davranışları üzerindeki etkisi incelenmiş ve elde edilen çıktıların gelecekte finansal sıkıntıların yaşanmaması için muhasebe eğitiminde meslek etiğine ilişkin sıkıntıların belirlenerek bunlara yönelik çözüm modellerinin oluşmasında yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Bolvadin Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Muhasebe Bölümü'nde muhasebe mesleğine karşı tutumların incelenmesi için 86 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket demografik özellikler ve meslek etiği tutumları olmak üzere iki bölümü içermiştir. Ölçek 35 önermeden oluşmaktadır ve ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı 0,901

olarak bulunmuştur. Dolayısıyla ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

Meslek etiği ile ilgili “mükelleflerin çıkarı” ve “mesleki çıkarlar” olmak üzere iki faktör elde edilmiştir. Toplam varyansın yaklaşık %63’ünü açıklamakta ve Kaiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği 0,840 olarak elde edilmiştir. “Mükelleflerin çıkarı” faktörünün 0,863 güvenilirlik seviyesiyle yüksek derecede “mesleki çıkarlar” faktörünün ise 0,762 alfa değeri ile oldukça güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Mükelleflerin çıkarı faktörü beş etmeni, mesleki çıkarlar faktörü ise dört etmeni bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca dokuz etmenin Spearman’s rho korelasyon analizi ile ilişki durumları belirlenmiştir. Mükelleflerin çıkarı faktöründen “Kanundaki açıklardan yararlanarak mükellefin daha az vergi vermesi için gerekeni yaparım (M30)” etmeni ile mesleki çıkarlar faktörü “Cezai yaptırımlar olmasaydı resmi prosedürleri de uygulamanın bir önemi yoktur (M20)” etmeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p=0,059$). Ancak diğer etmenler arasında $p<0,01$ anlam düzeyinde anlamlı ilişkileri vardır.

Muhasebe meslek mensuplarının etik konusunda ikilemde kalabileceği etkenler; kültür, gelir, yaş, eğitim seviyesi, mükellef, mükellef kaybetme korkusu şeklinde sınıflandırılabilir (Kutlu, 2008, s.166).

Gelecekte muhasebe mesleğini icra edecek öğrencilerin muhasebe meslek etiği ile ilgili farkındalıkları incelendiğinde mükellefler ve mesleki çıkar olmak üzere iki faktörün bulunmasıyla öğrencilerin karar verme mekanizmalarının duruma göre değişiklik gösterdiği ifade edilebilir. Bu durum muhasebe meslek etiğini olumsuz yönde etkileyen etkenlerin temelini oluşturmakta ve meslek mensupları kamu ile mükellef arasında kalmasıdır. Bununla birlikte araştırma kapsamında yer alan muhasebe öğrencileri hakkında; kanundaki açıkların ve yasal prosedürdeki yaptırımların esnetme yönünde eğilimlere sahip olduklarından dolayı onların muhasebe meslek etiği konusunu pek de benimsemedikleri ifade edilebilir. Bu durumun sadece meslek etiğinin üniversitede verilen bir ders olmasından ziyade kültür, aile, sosyal çevre, sosyo-ekonomik etkenler ve dolayısıyla pragmatizm akımının öğrencilerde yaygın bir görüş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öte yandan muhasebe meslek etiğine aykırı davranmanın bazı yaptırımlarının olduğu, her kanunda açık olabilmesinin doğal olduğu ve bunların kötüye kullanıldığında ne gibi sonuçlara neden olabileceği konusunda öğrencilerin yeteri kadar bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir. Nitekim muhasebe öğrencilerine yönelik olarak okulla ilgili tanıtım toplantılarının başında; muhasebenin temel kavramları, ilke ve değerleri, muhasebe ve finansal raporlama standartları ile denetimde kalite ve güvence standartlarıyla ilgili bilginin verilmesi öğrencinin muhasebe departmanlarında hangi görevlerde bulunacağı neyi yapip yapmaması gerektiğinin benimsenmesi açısından oldukça yararlı olabilecektir. Şayet öğrencilere yönelik yapılan ilk tanışma toplantısında meslek etiğine ilişkin

değerlendirmeler yansıtılmadığı takdirde bunu benimsetmek oldukça zor bir durum oluşturmakla kalmayıp ileride meydana gelebilecek finansal sıkıntıların, manipülasyonların, hata ya da hilelerin oluşumunu tetikleyebilecektir.

Değer temelli etik ilkelerin muhasebe eğitimine entegre edilmesi muhasebe mesleğinde amaçlanan hedeflere ulaşmada daha bütüncül ve etkili bir yola girmeyi sağlayacaktır (Chang, 2009). Ayrıca muhasebe meslek mensupları, etik ilkelere uyum sağlanmadığı takdirde, bu durumun sorumluluk bilincindeki eksiklikler nedeniyle meslektaşları arasındaki düzeninin bozulacağı söylenebilir (İşgüden ve Çabuk, 2006, ss.61-64).

Elde edilen faktör yükleri regresyon ile birleştirilerek alt faktörler elde edilmiştir. Bu alt faktörler hipotez testleri için kullanılmıştır. Araştırmanın amacına bağlı olarak dört adet hipotez belirlenmiştir. H1, H2 ve H3 hipotezleri Mann-Whitney U testi ve H4 hipotezi ise Kruskal- Wallis testi ile analiz edilmiştir. “H1: Cinsiyet ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık vardır.”, “H2: Öğrenim türü ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık vardır.”, “H3: Burs alma durumu ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık vardır.” ve “H4: Lise türü ile muhasebe mesleğindeki etik farkındalıkları arasında anlamlı farklılık vardır.” hipotezleri $p>0.05$ anlam düzeyinde reddedilmiştir.

Stanga ve Turpen (1991) öğrencilerin etik ikileme göre anlamlı farklılıklar içerdiğini belirtmişlerdir. Simga-Mugan vd. (2007) etik duyarlılığın cinsiyete ve katılımcının durumuna göre değişiklik gösterdiğini belirtmişlerdir. Thao (2017) etik karar verme ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Sarı Özgün ve Sarıtaş (2019) etik algısını etkileyen değişkenlerin eğitim düzeyi ve cinsiyet olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada cinsiyet ile etik faktörler arasında $p<0,05$ anlam düzeyinde herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

Yalçın (2019) ticaret lisesi mezunu öğrencilerin etik değerler konusunda daha bilinçli olduklarını belirtmiştir. Analizi yapılan çalışmada lise türü ile etik değerler arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir.

KAYNAKÇA

Ağyar, E., Angay Kutluk, F., & Cengiz, E. (2012). Meslek Yüksekokulları Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Değişkenler Işığında Mesleki Etiğe Bakış Açılarının İncelenmesi (Akdeniz Üniversitesi Örneği). *Journal of Yasar University*, 25(7), 4203-4228.

Akın, O., & Özdaşlı, K. (2014). Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Faaliyetlerinde Uymaları Gereken Etik İlkeler Uyma Düzeyine Yönelik

- Meslek Mensupları İle Meslek Yüksek Okulu Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Algıları. *Journal of Accounting & Finance*, 63, 59-74.
- Bilen, A., & Yılmaz, Y. (2014). Muhasebe Mesleğinde Etik ve Etikle İlgili Çalışmalar. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(6), 57-72.
- Chang, O. H. (2009). Accounting ethics education: An authentic value-based approach. *The Journal of Values-Based Leadership*, 2(2), 1-10.
- Chaplais, C., Mard, Y., & Marsat, S. (2016). The Auditor Facing Ethical Dilemmas: The Impact of Ethical Training on Compliance with a Code of Conduct. *Comptabilité-Contrôle-Audit*, 22(1), 53-83.
- Çiçek, H., Canbaz, S., & Keskin, A. (2013). Muhasebe meslek mensuplarının meslek etiğine bakış açıları: Kırklareli ilinde bir araştırma. *Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 1-20.
- Çıtak, F., & Baskan, T. D. (2020). Muhasebedeki Elektronik Gelişmelerin Muhasebe Meslek Etiğine Etkisi: Kırıkkale İlindeki Muhasebe Meslek Mensuplarının Bakış Açısı Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22, 249-270.
- Cohen, J. R., Pant, L. W., & Sharp, D. J. (2001). An examination of differences in ethical decision-making between Canadian business students and accounting professionals. *Journal of Business Ethics*, 30(4), 319-336.
- Çukacı, Y. C. (2006). Kamuyu Aydınlatmada Muhasebe Meslek Elemanının Etik Anlayışı ve İzmir İlinde Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 89-111.
- Daştan, A. (2009). Etik eğitiminin muhasebe eğitimindeki yeri ve önemi: Türkiye değerlendirmesi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 281-311.
- Daştan, A., Bayraktar, Y., & Bellikli, U. (2015). Muhasebe Mesleğinde Etik İkiyem ve Etik KARAR Alma Konularında Farkındalık Oluşturma: Trabzon İlinde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(1), 63-81.
- Ergün, H., & Gül, K. (2005). Muhasebe mesleği etik kuralları ve bu kuralların meslek mensuplarınca algılanışı. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 25, 144-154.
- Erol Fidan, M., & Subaşı, Ş. (2014). Muhasebe Meslek Mensubu Adaylarının Etik Algıları: İstanbul İli Örneği. *Journal of Accounting & Finance*, 64, 111-130.
- Ho, Y.-H., & Lin, C.-Y. (2011). Ethical decision making of accounting students: a cross-cultural comparative study. *International Journal of Business Governance and Ethics*, 6(3), 294-309.

- İşgüden, B., & Çabuk, A. (2006). Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 59-86.
- Kaya, N., & Yanık, R. (2011). Muhasebe Meslek Ahlakı, Etik ve Müşteri Tatmini İlişkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(49), 293-306.
- Kerr, D. S., & Smith, L. M. (1995). Importance of and approaches to incorporating ethics into the accounting classroom. *Journal of Business Ethics*, 14(12), 987-995.
- Kirik, Z. (2007). *Muhasebe hata ve hileleri ile muhasebe mesleğinde etik: Afyonkarahisar'da muhasebeciler üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kısakürek, M. M., & Alpan, N. (2010). Muhasebe Meslek Etiği ve Sivas İlinde Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 47, 213-228.
- Kızıl, C., Akman, V., Aras, S., Erzin, N., & Erzin, N. O. (2015). Yalova İlinde İkamet Eden Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Etik Algısı. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 6-31.
- Kutlu, H. A. (2008). Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilimleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(2), 143-170.
- Marques, P. A., & Azevedo-Pereira, J. (2009). Ethical ideology and ethical judgments in the Portuguese accounting profession. *Journal of Business Ethics*, 86(2), 227-242.
- Noël, C., & Geyer, D. (2007). Ethique et comptabilité: un défi pour la formation des futurs professionnels du chiffre. *Revue Française de Comptabilité*, 397, 30-34.
- Özkan, A., & Hacıhasanoğlu, T. (2012). Muhasebe meslek mensuplarının kişilik özellikleri ve etik karar verme davranışları arasındaki ilişkiler. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 37-52.
- Pillalamarri, S. K. (2014). Of Mode of Reasoning and Context: Danish Evidence of Accounting Student's Moral Reasoning Abilities in Resolving Ethical Dilemmas Related to Fraud. University of Essex Essex Business School, United Kingdom.
- Radtke, R. R. (2004). Exposing accounting students to multiple factors affecting ethical decision making. *Issues in Accounting Education*, 19(1), 73-84.
- Sarı Özgün, H. I., & Sarıtaş, H. (2019). Muhasebe mesleğinde etik dışı davranışlara neden olan durumlar: Denizli ilinde bir uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 77-93.

- Simga-Mugan, C., Daly, B. A., Onkal, D., & Kavut, L. (2007). Ethical Sensitivity of Professionals and Future Professionals: A Context Based Examination. *Management and Administration Research Center, METU*, 1-32.
- Stanga, K. G., & Turpen, R. A. (1991). Ethical judgments on selected accounting issues: An empirical study. *Journal of Business Ethics*, 10(10), 739-747.
- Tayyar, N , Akyüz, F , Yeşil, T , Uslu, Y , Kara, E . (2020). Muhasebe Açısından Mesleki Şüphencilik ve Etik Kavramları. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi* ,13 (2), 215-232. DOI: 10.29067/muvu.638963
- Thao, N. T. (2017). The effect of moral intensity on ethical decision process: An empirical study of accounting professionals in Vietnam. *義守大學管理學院碩博士班學位論文(2017年)*, 1-66.
- Türegün, N. (2018). Ethical Awareness, Ethical Decision Making, and Transparency: A Study on Turkish CPAs in Istanbul. *Accounting from a Cross-Cultural Perspective*, 29.
- Ünsal, A. (2009). Muhasebe etik eğitim sistem bileşenlerinde sürekli etkin eğitim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 409-442.
- Yalçın, S. (2019). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Etik Konusunda Tutumları: Kütahya Araştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 83, 147-172.
- Yıldız, G. (2010). Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği ve Kayseri İl Merkezinde Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36, 155-178.
- Zhatkin, Y., Gurvitš, N., & Strouhal, J. (2017). Addressing ethical matters in Ukrainian accounting practice. *Economics & Sociology*, 10(3), 167-178.

